

Par vārda brīvību medijos un tiesībām paust viedokli

Latvijas Mediju
ētikas padome

2023

Par vārda brīvību medijos un tiesībām paust viedokli

Kāpēc runāt par šo tēmu?

Ir viedokļi, kas citiem var šķist nepieņemami un pat aizskaroši. Kad tos izplata medijs, tad tas nereti tiek vainots neprofesionālā un neētiskā rīcībā. Vai šādus viedokļus drīkst paust? Ar ko viedokļi atšķiras no ziņām? Vai viedokļus drīkst ierobežot? Vai medijam ir jābūt neitrālam, vai arī tā žurnālisti drīkst ieņemt nostāju un paust viedokli?

Tiesības paust viedokli un vārda brīvība ir svarīgs cilvēktiesību un mediju darbības princips. Tomēr, līdzīgi kā ar citi principiem, arī paužot viedokļus, būtiski ir darīt saskaņā ar citiem svarīgiem principiem un atrast balansu starp tiesībām un atbildību. Tāpēc esam sagatavojuši divus materiālus, kas palīdz izprast šī principa svarīgumu un tā īstenošanu medijos. Anda Rožukalne raksta par dažādiem ar vārda brīvības principa īstenošanu mediju darbā saistītiem aspektiem un problemātiku. Savukārt fragmenti no Ētikas padomes atzinumiem un situāciju vērtējumiem, kas ir sniegti par ļoti atšķirīgiem gadījumiem, palīdz izprast šī principa universālos aspektus, vienlaikus parādot, ka ētikas principu īstenošana ikdienas lēmumos nevar būt mehāniska, bet prasa pastāvīgi apzināties un izvērtēt situācijas apstākļus, kontekstu un lietot savas tiesības atbildīgi.

Lasi!

**Anda Rožukalne par tiesībām uz viedokli /
vārda brīvību (2-5. lpp.)**

**Fragmenti no Ētikas padomes atzinumiem un viedokļiem
par vārda brīvības īstenošanu praksē (6-14. lpp.)**

Anda Rožukalne
RSU profesore; Sabiedrisko mediju ombuds;
LMĒP Ētikas padomes locekle.

Vārda brīvība un tiesības uz viedokli

Principa pamatojums

Šis ir viens no svarīgākajiem cilvēktiesību principiem, tas ietver vārda brīvību, izteiksmes brīvību un veido demokrātisku sabiedrību mediju brīvības un neatkarīgas darbības izpratnes pamatu. **Vārda brīvība dod iespējas katram individuam piedalīties demokrātiskos procesos, savukārt plašsaziņas medijiem tā palīdz veidot kvalitatīvu saturu un nodrošināt sabiedrības progresu.**

Tiesības uz viedokli un vārda brīvība ir nostiprināta ANO, Eiropas Savienības un Latvijas nacionālajā regulējumā. Tādējādi tas pamato jebkādas cenzūras aizliegumu un vienlaikus **liek sabiedrībām vienoties par vārda brīvības ierobežojumiem, lai aizsargātu individuālā tiesības un brīvības, piemēram, privātumu, ticības brīvību, novērstu diskrimināciju un regulētu citus ar vārda brīvību saistītus aspektus.** Tāpēc Latvijas un citu valstu regulējumā ir paredzētas normas, kas aizsargā personas tiesības gadījumos, kad tiek celta neslava (publiski apzināti izplatīta nepatiesa informācija par personu), aizskarts gods un cieņa, ietekmēta personas reputācija.

Tēmas aktualitāte

Daudzveidīga publiskās informācijas vide ir labvēlīga vārda brīvības attīstībai un dažādu viedokļu izteikšanai. Vienlaikus informācijas ekosistēmā pieaug viedokļu sniedzēju skaits un dažādība.

Mūsdienās tādējādi ir **svarīgi atšķirt situācijas, kad tiesības uz vārda brīvību tiek izmantotas, lai to ierobežotu, būtībā izmantojot demokrātisku valstu nostiprinātas tiesības, vērstos pret demokrātiju, iespējams, mazinātu tās kvalitāti**. Runa ir par situācijām, kad dažādos veidos tiek ierobežotas noteiktu viedokļu pārstāvju iespējas brīvi to izteikt, lai gan tam nav leģitīma pamata, proti, viedoklis nav nelikumīgs un tā izteicējs vēlas realizēt tiesības uz vārda brīvību, bet kādam ir iebildumi pret tā saturu vai tiek negatīvi vērtēts viedokļa izteicējs.

Tāpēc būtiski ir analizēt arī pašu diskusiju par vārda brīvību un sabiedrībā esošajiem viedokļiem, mēginot izprast, kāpēc un kādos gadījumos šķiet pamatoti kādam publiski uzbrukt par viedokli, kādu publiski aizskart personiski (ad hominem), vēršoties pret personu, kas pārstāv nepatīkamu viedokli.

Tā ir normāla situācija, ka plurālistisku viedokļu vidē kāds skatījums kādam var šķist nepieņemams un pat personīgi aizskarošs. Jautājums ir par viedokļa saturu un tā iespējamo ietekmi. Gadījumos, kad aizskarošus viedokļus izplata medijs, tas var tikt vainots neprofesionālā un neētiskā rīcībā; tādējādi tiek mazināta uzticēšanās medijiem un cieš profesionālas žurnālistikas prestižs.

Mediji un vārda brīvība

Mediju gadījumā vārda brīvības aizsardzību nodrošina **redakcionālās neatkarības princips**. Tas garantē iespēju brīvi veidot satru un tā radīšanā tuvoties realitātei, atspoguļot patiesu informāciju.

Redakcionālā neatkarība vērtējama plaši un vismaz divos līmenos – redakcija un individuāls žurnālists. Redakcionālā neatkarība nozīmē, ka redakcija var brīvi, neatkarīgi, bez spiediena pieņemt lēmumus par satura veidošanu. Nereti tā tiek apšaubīta, uzskatot, ka komerciālo mediju īpašnieki ietekmē saturu savās interesēs vai sabiedrisko mediju darbu nosaka aktuālās valdības vai politiskās intereses. Tāpēc mediju praksē ir pazīstami dažādi paņēmieni un procedūras, kas nodrošina redakcionālo neatkarību. Pirmkārt, tā tiek nostiprināta mediju likumos, otrkārt, demokrātiskās valstīs redakcijas slēdz līgumus ar īpašniekiem par to, ka tiem nav tiesības iejaukties satura veidošanā. Treškārt, tiek veidotas redkolēģijas, kuru uzdevums ir aizsargāt redakcionālo neatkarību pret ārējo spiedienu.

Kā tad ar īpašnieka pelņas interesēm, vai tiešām redakcija var nerēkināties ar dibinātāja vēlmēm, kāds varētu jautāt?! Tas ir pamatots jautājums, kas neatkarīga medija gadījumā atbildams, izmantojot prakses piemēru. Medija īpašniekam ir pamatotas tiesības definēt sava medija pelņas mērķus, piemēram, mērķi sasniegta noteiktu auditoriju, palielināt satura lietojumu, bet redakcionālās neatkarības princips nosaka, ka redakcija, sekojot šim mērķim, brīvi izvēlas tematus, informācijas avotus, tātad, piemēram, var kritizēt arī īpašnieka biznesa partneri, ja ir fakti, kas liecina par tā darbības neatbilstību sabiedrības interesēm. **Tomēr jautājums ir sarežģīts, un ne visi īpašnieki dibina medijus, lai garantētu to neatkarīgu darbību** vai arī to medijpratības līmenis nav atbilstošs, tāpēc redakcionālā neatkarība pastāvīgi jāsargā. To aizstāvēt palīdz mediju profesionālu organizācijas.

Savukārt žurnālista gadījumā vārda brīvība un redakcionālā neatkarība nereti tiek saukta par žurnālista autonomiju. Tā savukārt nozīmē, ka žurnālists, rēķinoties ar savas redakcijas profesionālajām vērtībām un principiem, brīvi izvēlas, kā strukturēt savu materiālu, kādus informācijas avotu sniegtos datus izmantot, kurus viedokļus iekļaut. Ja šādu tiesību nav, ir neiespējami brīvi un radoši strādāt, realizēt savas tiesības uz vārda brīvību un sniegt patiesu informāciju.

Redakcionālā neatkarība ir būtiska, arī veidojot mediju lietotāju (satura komentāri, interaktivitāte) iespējas. Medijs pilnībā atbild par visu saturu, kas pieejams tā platformā, tam ir tiesības atbilstoši saviem noteikumiem un vērtībām moderēt un rediģēt lietotāju pievienoto saturu (komentārus) pie pašu publicētā saturu ziņu portālos un sociālajos medijos.

Mediju interesēs ir saglabāt un palielināt sabiedrības uzticēšanos. Tāpēc tie cenšas ieklausīties dažādos viedokļos, arī tajos, kas kritizē mediju un tā pārstāvju viedokļus, kā arī medija informācijas avotu piedāvātos skatījumus.

Viens no veidiem, kā nodrošināt, lai medijā paustie viedokļi nemazina uzticēšanos medijam, ir nodrošināt viedokļu daudzveidību un atbildīgi izturēties pret mediju saturu iespējamo ieteikmi.

Būtiski saprast, ka **arī paši mediji piedalās sabiedriskās domas veidošanā**, kad publiski aizstāv noteiktu pozīciju. Tā ir nozīmīga funkcija, kas palīdz arī sabiedrībai veidot savu skatījumu, ieklausoties dažādos argumentos un piedaloties diskusijā par nozīmīgiem jautājumiem. Mediju gadījumā viedokļa veidošanas un diskusijas veicināšanas funkciju definē divas vispārpieņemtas profesionālās ētikas normas – medija un žurnālista tiesības uz viedokli un **pienākums nodalīt ziņas no viedokļiem medijs saturā, precīzi identificejot neitrāli sagatavotu informāciju un redakcionālo viedokli**. Parasti tas pieejams kā redaktora vēstule/sleja vai komentārs, kā arī tiek regulāri veidots, reāgējot uz aktuālajiem procesiem, veidojot komentārus, ko raksta mediju profesionāļi – komentētāji.

Komentārs ir analītisks žanrs, ar kura palīdzību jaunumiem un faktiem tiek pievienota interpretācija un pozīcija, veicinot diskusiju. Vēl vairāk, lai gan viedoklis parasti ir subjektīvs, tas var būt mainīgs, pret žurnālistu viedokļiem ir augstākas prasības un vēlams, ka to pamatā būtu atbilstošs faktu materiāls. Žurnālista komentārs ir profesionāls žanrs, kura prasības ietver arī citu viedokļu iekļaušanu, tādējādi žurnālists, pamatojot savu skatījumu, nēm vērā arī pretējus uzskatus.

Vienlaikus ES Cilvēktiesību tiesas prakse ir izveidojusi skaidrojumu, ka tiesiska konflikta gadījumā viedoklis netiek pakļauts patiesības pārbaudei, turklāt attiecībā uz svarīgiem notikumiem vai politiskām personām tiek pielauts, ka viedoklis var būt provokatīvs, veidots, izmantojot epitetus un citus valodas ekspresijas paņēmienus. Mediju ētikas skatījumā apšaubāms ir rupjš, pazemojošs viedoklis.

Taču viedokļu vide ir jaunu situāciju un izaicinājumu pārpilna. Pirmkārt, jautājumus par medija ētiku rada situācijas, kad netikamos un sabiedrības skatījumā nepieņemamus viedokļus pauž paši žurnālisti vai redakcijas algotie publicisti / komentētāji. Tādos gadījumos ir būtiski salāgot tiesības uz viedokli un iespējamo kaitējumu, kas radies, izsakot kritisku viedokli par kādu cilvēku. Būtiski ir vērtēt medija mērķus, kritiski vērtējot, piemēram, amatpersonas lēmumus vai rīcību. Vai tas ir saistāms ar sabiedrības interesēm saprast kādus nozīmīgus jautājumus? Vai medija pārstāvju tiesības izmantotas atbildīgi? **Atsevišķos gadījumos konkrēti viedokļi var kaitēt sabiedrības interesēm, būt nelikumīgi, piemēram, naida runa, draudi vai agresijas atbalstīšana tiek interpretēta kā viedoklis.**

Otrkārt, nereti sabiedrības pārstāvju iebildumus izraisa mediju profesionāļu viedokļi, kas izpausti publiskajā vidē, parasti sociālās tīklošanās vietnēs ārpus profesionālajiem pienākumiem. Tāpēc mediju un žurnālistu organizācijas ir papildinājušas ētikas kodeksus, censiņoties samērīgi ierobežot savu darbinieku vārda brīvības izpausmes privātajā sfērā. Tipiskie ieteikumi ir sekojoši: darbinieka publiskie viedokļi nedrīkst mazināt uzticēšanos medijam un žurnālistikai, vēlams skaidri nodalīt privātajos kontos un medija kontos izteiktos viedokļus, ziņu žurnālistiem, lai nezaudētu uzticamību un objektivitāti, vēlams publiski nevērtēt tos jautājumus, par kuriem viņš gatavo ziņas. Piemēram, parlamenta reportierim nevajadzētu publiski izteikties par kādas partijas darbību, jo tādējādi varētu rasties šaubas, cik neitrāli un objektīvi konkrētais darbinieks spēj pildīt savus profesionālos pienākumus. Šādi ierobežojumi parasti netiek attiecināti uz analītisko žanru pārstāvjiem vai žurnālistiem, kas atspoguļo dzīvesstila tematus. Tomēr tas nenozīmē, ka žurnālista tiesības uz viedokli nav svarīgas, tāpēc pretrunīgos gadījumos, kad žurnālista viedoklis nesakrīt ar profesionālajiem principiem, viņam ir tiesības atteikties no darba uzdevuma izpildes.

Treškārt, **sabiedrības pārstāvju iebildumus var izraisīt medija izmantotā avota skatījums.**

Žurnālistam ir jāizvērtē visi informācijas slāni, viņam jāpievērš uzmanība arī viedokļiem, lai rūpētos par daudzveidību, par kādā viedoklī pieminēto cilvēku tiesībām uz atbildi. Tāpat jāizvērtē, vai viedoklis neaicina uz vardarbību, nesatur naida runu, cita veida diskriminējošus izteikumus.

Vissarežģītākā situācija veidoja tiešraidēs, kad momentāna satura izplatīšanu kāds informācijas avots var izmantot, lai izplatītu apmelojumus vai ko citu. Tāpēc žurnālista darbs klūst arvien sarežģītāks, kad jāseko visu raidījuma dalībnieku teiktajam, tas kritiski jāvērtē, reizēm arī norādot, ka izteiktais viedoklis neatbilst medija vērtībām, satur nepatiesu informāciju, norobežojoties no naida runas vai identificējot kādas grupas diskrimināciju. Šādos iespējama pārkāpuma gadījumos mediju ētika tiek vērtēta, skrupulozi analizējot visu saturu, tā kontekstu, žurnālista iespējas reagēt un vērst auditorijas uzmanību uz melīga vai nelikumiņa viedokļa klātbūtni.

Ētikas padomē skatītie gadījumi

Fragmenti no Ētikas padomes publicētajiem atzinumiem un iesniedzējiem sniegtajiem situāciju vērtējumiem, izskatot sūdzības par medijos paustajiem viedokļiem.

Portālā “Delfi”
publicētā intervija ar
igauņu politisko
aktīvistu Tarmo
Juristo: “Igaunijā dara
citādi. 'Mērkis ir
nepielaut nacistu
nonākšanu pie varas
Eiropā'”

<https://ej.uz/lmep170>

“Ētikas padome izskatīja iesniegumu par portālā “Delfi” publicēto interviju ar igauņu politisko aktīvistu Tarmo Juristo: “Igaunijā dara citādi. 'Mērkis ir nepielaut nacistu nonākšanu pie varas Eiropā'”. Lasītājs uzskatīja, ka vārda “nacisti” lietošana nav bijusi korekta un, intervētajam dēvējot labējās partijas, organizācijas un cilvēku grupas par nacistiskām, žurnāliste un redakcija nav apšaubījusi intervētā lietotos izteiksmes līdzekļus, iebildusi, komentējusi. Tāpat tika norādīts, ka intervijas citāta, kas satur vārda “nacistu”, izmantošana publikācijas virsrakstā nav bijusi korekta.

Ētikas padomes secināja, ka intervētāja ir uzdevusi korektus, netendenciozus jautājumus, turklāt virsrakstā skaidri norādīts, ka ir izmantots citāts no intervijas. Mediju uzdevums ir atspoguļot dažādus viedokļus, un tiem nevar uzlikt atbildību par intervētā teikto. Lai gan vārds “nacisti” sabiedrībā tiek plaši lietots vietā un diemžēl arī nevietā, turklāt katram šo jēdzienu lietojot ar atšķirīgu nozīmi, žurnālistam nav pienākuma apšaubīt intervētā viedokli un atziņas, un arī redakcijas komentārs pie katras intervijas nav nepieciešams.”

Portāla “NRA” raksts:
“Krievija Ukrainā
zaudēs arī
Kēnigsbergu”

<https://ej.uz/lmep150>

Ētikas padomes atzinums tika sniegts, skatot Vācijas-Baltijas Tirdzniecības kameras (AHK) sūdzību, ka portāla “NRA” publikācijā “Krievija Ukrainā zaudēs arī Kēnigsbergu” ir patiesībai neatbilstošas, AHK neslavu ceļošas un reputāciju aizskarošas ziņas. Raksts vēsta par Vācijas-Baltijas Tirdzniecības kameras (AHK) 2014. gadā organizētu biedrības jubilejas pasākumu. “Deviņi gadi kopš Krievijas uzbrukuma Ukrainai sagādājuši pietiekami daudz liecību, ka vācieši 2014. gada 27. martā Rīgā sarīkotās dzīrēs kļūdas pēc jau nosvinēja savas Kēnigsbergas atgūšanu no Krievijas apmaiņā pret atļauju Krievijai savākt Krimu un vēl vairāk Ukrainas teritoriju.”

“Ētikas padome secināja, ka rakstā ir izteikti apgalvojumi un pienēmumi bez faktoloģiska pamatojuma, kā neesamība turklāt atzīta arī publikācijā. Ētikas padomes vērtējumā publikācija neatbilst žurnālistikas pamatprincipiem: fakti nav skaidri nošķirti no žurnālista viedokļa, un informācija ir pasniegta maldinoši.”

Žurnāla “Ir”
komentārs par
Latvijas Izglītības
darbinieku
arobiedrības (LIZDA)
vadītāju

<https://ej.uz/lmep160>

“AS “Cits medijs” skaidrojumā noraida pārmetumus par Ētikas kodeksa pārkāpumiem un skaidro, ka **Publikācija nav ziņa, bet ir tās autora viedoklis un vērtējums par LIZDA rīcību**. AS “Cits medijs” skaidro, ka **Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteiktie standarti, kas vērsti uz vārda brīvības, goda un cieņas aizsargāšanu, paredz, ka ziņas ir rūpīgi jānošķir no viedokļiem.** “**Ziņas ir pakļaujamas patiesības pārbaudei, turpretī viedoklis nav tai pakļaujams, jo atspoguļo subjektīvu vērtējumu un nevar būt patiess vai nepatiess, lai arī cik nepieņemams kādam liktos.** Tiesības uz viedokļa paušanu garantē Satversme un atkārtoti Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi, kuros uzsvērta vārda brīvības loma demokrātijā,” norāda AS “Cits medijs”.

AS “Cits medijs” arī vērš uzmanību, ka **LIZDA iesniegumā nav norādījusi uz konkrētiem faktiem vai ziņām, kas neatbilstu patiesībai, bet gan tikai uz vērtējumiem, kuriem nepiekrit.** “Ne motīvu analīze, ne mērķu un rīcības raksturojums nav fakti, kas pakļaujami patiesības pārbaudei, bet ir viedokļi. Turklāt atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai par publiskām personām masu informācijas līdzekļos ir pieļaujamas plašākas kritikas robežas un arī tāda informācija, kas kaitina, šokē vai satrauc.”

“**Ētikas padome secina, ka Publikācija ir skaidri uztverama kā personas komentārs jeb viedokļa raksts par sabiedrībā aktuālu tēmu.** AS “Cits medijs” skaidrojums par žurnālista tiesībām paust kritisku viedokli ir pamatots.

Raugoties plašāk uz jautājumu par tiesībām izteikt viedokli un situācijām, kad tas kādu aizskar, strīdīgākas var būt situācijas, kad izteiktie viedokļi satur faktus un kad viedokļi tiek pasniegti kā fakti. Lai arī atšķirībā no ziņām viedokļi ar savu subjektīvo vērtējumu nevar būt patiesi vai nepatiesi un tāpēc nav pakļaujami patiesības pārbaudei, viedoklim, kas ir daļa no publiskas diskusijas, jābūt balstītiem patiesos faktos, ja viedokļa paušanas brīdī tos ir iespējams konstatēt (šī rekomendācija ietverta **Ētikas padomes atzinumā 13/2021**). Palūkojoties uz Sūdzību un Publikāciju no šāda aspekta, Ētikas padome secina, ka Sūdzībā ir pausta LIZDA viedoklis par Publikācijas autora viedokli, bet nav norādīts, ka publikācijā būtu minēti patiesībai neatbilstoši fakti.”

Portāla “Tvnet”
komentārs “Vācieties
prom no Latvijas”

<https://ej.uz/lmep130>

“Iesniedzējs norāda, ka publīkācija “Vācieties prom no Latvijas!” pārkāpj vārda brīvības robežas. [...] Katram var būt sava viedoklis. Katrs var brīvi paust savu viedokli. Arī plašsaziņas līdzeklis. Taču arī šai brīvībai ir robežas. Un šis raksts, konkrēti izteikums “Tāpēc teikšu ūsi un vienkārši – īkvienam, kas šogad 9. maijā nolika ziedus “uzvaras” parkā vai pie jebkuras citas padomju laiku slavinošas būves, ir laiks doties vienā virzienā ar krievu karakuģi. Čemodāns, stacija, Maskava – šiem cilvēkiem mūsu valstī nav vietas”, manuprāt, šīs robežas pārkāpj. Kāpēc? Jo ne visi cilvēki, kas liek ziedus pie pieminekļa ir Putina vai Krievijas sāktā kara Ukrainā atbalstītāji.”

“Tvnet” skaidro, ka tas ir publicēts un vērtējams kā **viedoklis, kas “atspoguļo autora subjektīvu vērtējumu, uzskatus un attieksmi** par un ap notikumiem, kas bija raksta gatavošanas pamatā”, norādot, ka “publicistikai vai viedokļu žurnālistikai, kuru žurnālistikas teorijā un praksē definē kā žurnālistikas žanru, nav prasības būt objektīvam, jo tas ir subjektīvu uzskatu žanrs, kam ir noteikti sociāli vai politiski uzdevumi. (...) Viedokļu rakstu žanram ir raksturīga fokusēšanās uz kādu tēmu, atsevišķiem faktiem, to analīzi no personalizēta autora skatu punkta.”

“Tvnet” argumentē, ka **vārda brīvība ir attiecināma “ne tikai uz “informāciju” vai “idejām”, kas tiek uztvertas labvēlīgi vai uzskatītas par neuzbrukošām vai par neutrālām, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai uztrauc”,** un šīs tiesības ir atzītas Eiropas Cilvēktiesību tiesā (Bédat v. Switzerland). Viens no izteiksmes žanriem, kas bauta lielu vārda brīvību, ir satīra (ECT lietā “Grebneva and Alisimchik v. Russia”), kurai raksturīgās pazīmes ir pārspīlējums un realitātes sagrozīšana, kas vērsta uz provokāciju un satraukuma radīšanu, un nereti arī rupju vārdkopu lietojums. “Taču rupjas vārdkopas pašas par sevi nav izšķirošas, novērtējot uzbrukošo izteikumu, jo tām var būt vienīgi satīriski nolūks (ECT lietā “Grebneva and Alisimchik v. Russia”).”

“Tvnet” norāda, ka **“uzbrukoša valoda var arī nonākt ārpus izteiksmes brīvības alzardzības, ja tā ir nepamatota nomelnošana, piemēram, ja vienīgais uzbrukošā apgalvojuma nolūks bijis aizvainot. (...) Katra iegaukšanās mākslinieka vai sociālā komentētāja tiesībās uz šādu izpausmi ir jāvērtē ar īpašu rūpību** (ECT lietā „Instytut Ekonomicznykh Reform, Tov v. Ukraine”, LR Senāts lietā Nr. C30292615, SKC-68/2021), **vadoties no izteikumu konteksta, sabiedrības interesēm un mērķa, kādēl izvēlēti konkrētie izteikumi** (ECT lietā “Kuliš and Rózycki v. Poland”).”

Ētikas padome atzīst, ka uz šo rakstu nav attiecināma ētikas kodeksa norma nodalīt faktus no viedokļiem, jo minētais ir viedokļa raksts. Divi padomes locekļi nepievienojas šim lēmumam un uzskata, ka tajā notikusi nepamatota vispārināšana, kas ir vērsta uz emociju uzkurināšanu un sabiedrības polarizāciju. “Sarežģītos un saspringtos apstākļos, kādi ir arī pašlaik, medijiem īpaši svarīgi ir uzturēt profesionālos standartus, kas ietver arī atbildīgumu. Tas, ka konkrētais materiāls ir viedokļa raksts, neatbrīvo no šī pienākuma.”

Portāla “Ventas balss” intervija ar Aivaru Lembergu

“Ētikas padome secināja, **ka publicētais materiāls ir intervija, kurā intervētais pauž savus uzskatus.** Ētikas padome vērtē, vai konkrētās situācijās mediji nav pārkāpuši kādu no Ētikas kodeksa punktiem, taču nevērtē medijos paustos cilvēku uzskatus, ne arī mediju redakciju politiku. **Jūsu sūdzība attiecas un vārda brīvības principu un veidu, kā laikraksta redakcija veidojusi šo interviju.** Par šiem diviem aspektiem sagatavojām vispārīgu skaidrojumu.

Intervijās sniegtās atbildes uzskatāmas par personas viedokli, ko aizsargā vārda brīvības princips. Demokrātiskā sabiedrībā cilvēkam ir tiesības paust savu viedokli arī tad, ja citam tas nav patīkams, šķiet nevēlams, tam nepiekrit, tajā ietvertie fakti šķiet sagrozīti vai nepatiesi un pat tad, ja persona neatbalsta demokrātiju kā sabiedrības pārvaldes veidu. Tiesa, arī vārda brīvība nav absolūta, tai ir robežas, piemēram, kad tiek kurināts naids un diskriminācija, izskan publiski aicinājumi vērsties pret Latvijas neatkarību, suverenitāti vai teritoriālo vienotību, valsts varu vai valsts iekārtu, notiek genocīda, noziegumu pret cilvēci, kara noziegumu attaisnošana; pausti aicinājumi uz genocīdu – agresīvu karu u.tml.

Savukārt preses brīvības princips paredz, ka medijs ir tiesīgs noteikt, kā un ar kādiem apsvērumiem veido intervijas, cik kritiski žurnālists izturas pret intervēto, cik ērtus vai neērtus jautājumus uzdod, vai uzdod precīzējošus jautājumus, vai kritiski izvērtē un apstrīd intervētā sacīto, orientējas tēmā, vai publicētajā materiālā fiksē arī savas piezīmes. Veids, kā vienu un to pašu cilvēku intervē dažādi mediji, var ļoti atšķirties.”

Redaktores viedokļa publicēšana laikrakstā “Ziemeļlatvija” un intervija

<https://ej.uz/lmep140>

“Ētikas padome izvērtēja iesniegumus par to, ka laikraksta “Ziemeļlatvija” galvenā redaktore savu viedokli ir publicējusi laikrakstā, bet bijušais Valkas novada pašvaldības priekšsēdētājs V. A. Krauklis intervijā atklājis savas domas. Ētikas padome secināja, ka vēršanās pret redaktoriem lēmumu publicēt savu viedokli redakcijas slejā ir pretrunā ar Satversmē un biedrības Ētikas kodeksā atzīto vārda brīvības principu. Žurnālistam, tāpat kā jebkuram cilvēkam, ir tiesības paust savu viedokli. Publicējot to medijā, tas gan skaidri nodalāms no ziņām, kā tas arī ir bijis šajā gadījumā.

Vārda brīvības princips aizsargā arī cilvēka tiesības paust savas domas intervijās. Ētikas padome atgādina, ka demokrātiskā sabiedrībā cilvēkam ir tiesības paust viedokli un notikumu vērtējumu arī tad, ja citam tas nav patīkams, šķiet nevēlams, tam nepiekrit.”

Žurnālista ieraksts
privātajā “Twitter”
kontā, atbalstot cita
žurnālista izteikumu
medijā

“Ētikas padome secināja, ka **sūdzība sniepta par žurnālista privātajiem izteikumiem, nevis mediju sižetu vai publikāciju.**

Krievijas iebrukums Ukrainā daudziem ir mainījis skatījumu uz agresorvalsti, un šī attieksme arī netiek slēpta - dažāda veida medijos kara un agresorvalsts tēma, cilvēku personiskā nostāja ir ieņēmusi lielāku lomu. Emocijas ir neizbēgamas. Tomēr, izmantojot un uztverot šādus emocionālus un tēlainus izteiksmes līdzekļus ārpus to sākotnējā konteksta, tie var tikt pārprasti, uztverti arī kā vispārinoši apzīmējumi cilvēkiem ar konkrētu valstisko vai etnisko piedrību.

Ētikas padomes ieskatā, cilvēkam ir jāapzinās šo apstākļu radītais spiediens, jāvērš uzmanība uz saviem izteiksmes līdzekļiem, valodas kultūru; ir svarīgi, lai mūsu darbības un izteikumi nepadarītu mūs sliktākus, arī — lai tie netiku pārprasti un nebūtu ērti izmantojami saspīlējuma eskalācijai, dehumanizācijai, naida kurināšanai. **Žurnālistiem jo īpaši tas būtu jāpazinās, — no viņiem sagaida paaugstinātu atbildību un cieņpilnu komunikāciju arī personīgajās izpausmēs.**”

Portāla “Jauns”
publikācija “140 kg
smagā dziedātāja Lizo
demostrē
bezgaumīgāko kāzu
kleitu apalīgajām
līgavām”

““Jauns” Publikācijā, uz kuru norādījāt, **nav saprotams, kas ir tajā izteiktā vērtējuma, kritikas avots.** Nešķiet arī, ka vērtēts tiktu no stila vai tēla profesionāla eksperta skata punkta. Uzmanību piesaista valoda, kādā tiek izteikta tērpa un ķermenē kritika, kas, iespējams, nepamatoti paredzēta sabiedrības daļai ar zemākiem medijpratības rādītājiem. Ētikas padomes redzējumā šajā Publikācijā varētu vēlēties vismaz cieņpilnāku attieksmi pret cilvēku, lai vietās, kur tiek apspriesta dziedātājas jaunā tērpa saderība ar ķermenī, uzmanības centrā paliktu nevis krūtis un celulīts, bet tērps, dziedātājas tēls un/vai tā mijiedarbība ar klipa sižetu. Nav runa par to, ka medījs nevarētu izteikt kritiku, bet gan par valodu un veidu, kādā kritika tiek izteikta.”

““NRA” pēta, kas un
kāpēc gatavo
aizliegumu lopkopībai
un galas ēšanai
Latvijā”

“Ētikas padome atzinusi, ka konstatēts Biedrības ētikas kodeksa 4.4. punkta pārkāpums, jo rakstā nav skaidri nošķirti fakti no žurnālista viedokļa vai interpretācijas. Lai gan Ētikas padome augstu vērtē žurnālista tiesības paust savu redzējumu par konkrēto situāciju, ir precīzāk jānošķir viedoklis no faktiem. Medīju praksē ir iespējams nošķirt formātus, un šajā gadījumā no virsraksta secināms, ka tas ir analītisks materiāls, bet saturs liecina, ka raksts ir Arņa Kluiņa viedoklis, kas papildināts ar faktiem un to interpretācijām.”

<https://ej.uz/lmep120>

Portāla “Tvnet” komentārs “Par slepkavības mēģinājumu Tukumā atbildība jāuzņemas Latvijas politiķiem un baznīcai”

“Ētikas padome lūgusi “Tvnet” sniegt skaidrojumu, kurā medījs norāda, ka konkrētais raksts ir uzskatāms par viedokli, tamdēļ tas nav pakļaujams patiesības pārbaudei, un šādiem rakstiem nav prasības būt objektīviem, jo tas ir subjektīvu uzskatu žanrs, kam ir noteikti sociāli vai politiski uzdevumi.”

<https://ej.uz/lmep110>

Portāla “Jauns” publikācija “Statīnu terapija nespēj sasniegt tās galveno mērķi”

“Nemot vērā, ka “Jauns” rakstā **nav norādīts tā autors**, kā arī rakstā izdarītie secinājumi nekritiski balstīti vienā avotā, Ētikas padome ir konstatējusi Biedrības Ētikas kodeksa 4.2. jeb daudzveidības un 4.4. jeb faktu un viedokļu nošķiruma punktu pārkāpumu pazīmes. Ētikas padome uzsver, ka medīja uzdevums ir sekmēt sabiedrības tiesības saņemt daudzvedīgu informāciju un viedokļus no dažādiem avotiem, bet **tajos gadījumos, kad publicēts žurnālista viedoklis, tas skaidri jānošķir no faktiem.** Ētikas padomes ieskatā šajā rakstā bija vai nu **jānosauc viedokļa autors, vai arī jānodrošina viedokļu daudzveidība,** uzsverot dažādus pastāvošos viedokļus par attiecīgo ārstniecības metodi.”

<https://ej.uz/lmep100>

Portāla “NRA” publikācija "Nēgeru ceļš uz kundzību pasaulē"

“Šobrīd raksts vairs nav publiski pieejams, kas nozīmē, ka, iespējams, arī portāla redakcija ir saskatījusi problēmas raksta saturā. **Lai gan katram cilvēkam ir tiesības uz savu viedokli un šajā rakstā nav saskatāmi sūdzībās minētie Biedrības Ētikas kodeksa pārkāpumi, veidojot jebkāda veida publikācijas, tostarp arī viedokļa rakstus, ir jābalstās uz korektiem vēstures faktiem, ne vispārinājumiem un pieņēmumiem, kā šajā gadījumā to darījis raksta autors.** Ētikas Padome atbalsta viedokļu daudzveidību, tomēr šajā rakstā autors **izmantojis pārāk asu, neieciētīgu un pieņēmumos balstītu diskursu pret konkrētu cilvēku grupu, piemēram, vairākkārt izmantojot vārdu “nēgeris” gan pašā rakstā, gan tā uz sensacionalitāti vērstajā virsrakstā.** Ētikas padome atgādina, ka **ikviens profesionālam medijam un tā darbiniekiem ir jārūpējas par kvalitatīvu un ētisku žurnālistikas praksi, veidojot tādu saturu, kas balstīts vispārzināmos un pieņemtos faktos, ne pieņēmumos un vispārinājumos par tiem.”**

<https://ej.uz/lmep90>

Laikraksta “DDD” un laikraksta interneta vietnes www.fronte.lv raksts “Latvija uz jauna gadusimteņa sliekšņa”

“Ētikas padome augstu vērtē ikvienas personas tiesības uz izteiksmes brīvību, bet norāda, ka laikraksta “DDD” autoru rīcība, atkāroti pārpublicējot diskriminējošu, pārspīlētu un nesaticību rāisošu rakstu, bijusi pretēja labas žurnālistikas, cilvēku vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principiem. Ētikas padomes ieskatā ikvienam medijam savā darbā, lai arī aplūkojot pretrunīgus jautājumus un uzklasot dažādus viedokļus, vienmēr ir jāciena ikviena cilvēka unikālā vērtība, un nav pieļaujama apzināta neiecietības veicināšana.”

<https://ej.uz/lmep80>

Politiskās partijas “Attīstībai Par” aicinājums vērtēt “Latvijas Avīzes” žurnālista Egila Līciša komentāru par Grētu Tūnbergu.

“Latvijas Mediju ētikas padome izskatījusi arī politiskās partijas “Attīstībai Par” saņemto vēstuli, aicinot vērtēt “Latvijas Avīzes” žurnālista Egila Līciša komentāru par zviedru pusaudzi Grētu Tūnbergu. **Latvijas Mediju ētikas padome uzskata, ka atšķirīgi skatījumi ir pieļaujami, tai pat laikā neizpratni rada fakts, ka politiskā partija, izmantojot sociālos tīklus, organizē “sūdzības iesniegšanas kampaņu”, tādējādi iejaucoties mediju darbā un izteiksmes brīvībā.”**

<https://ej.uz/lmep70>

Portāla “Tvnet” raksts “Aminata atceļ koncertu: "Man nav tiesību prasīt cilvēkiem vakcinēties!"

“Vienlaikus Ētikas padome secina, ka viedokļa rakstā “Kā daļa popmūzikai izplata konspirācijas teorijas” autores paustais salīdzinājums, kuru, kā skaidrojumā norādījis “Tvnet”, “Tvnet” dzēsis no raksta, var būt iesniedzējas cieņu un godu nepamatoti aizskarošs, jo iesniedzējas viedoklis faktiski tiek pielīdzināts citas personas viedoklim par vakcinācijas sertifikātu kā nacisma instrumentu. **Ētikas padome uzsver: kaut gan viedoklis netiek pakļauts patiesības pārbaudei, viedoklis ir jābalsta patiesos faktos, ja viedokļa paušanas brīdī tos ir iespējams konstatēt.** Ievērojot, ka Tvnet rīkojies, labojot rakstu, **Ētikas padomes ieskatā medijs ir rīkojies atbilstoši Biedrības Ētikas kodeksā nostiprinātajām vērtībām un principiem.**”

<https://ej.uz/lmep60>

“NRA” raksts “Ar
pašas nogalinātu
vilcēnu un lapsēnu
rokās”

“Ētikas padome atbalsta viedokļa brīvību, jo īpaši viedokļa
raksta žanrā.”

Vienlaikus Ētikas padome aicina ņemt vērā, ka, [žurnālists] pievērošot uzmanību medija materiālā izmantotajai **leksikai**, varētu sekmēt savstarpēju pušu izpratni par konkrētu jautājumu, neradot iespaidu par raksta autora ieceri apzināti negatīvi aizskart kādu personu.”

<https://ej.uz/lmep50>

Raidījuma “Nekā
Personīga” sižets
“Iespējama krāpnieku
grupa tirgo Latvijā
nederīgus augstākās
izglītības diplomus.
Izglītības kvalitātes
valsts dienests sāk
pārbaudi”

“Ievērojot Biedrības Ētikas kodeksa 1.3.punkta nosacījumus,
Ētikas padome vērš uzmanību, ka, nevērtējot šī strīda juridisko
pusi, nevar noliegt, ka **saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas
praksi vārda brīvība attiecināma ne tikai uz tādu informāciju,**
kas tiek uztverta labvēlīgi vai neitrāli, bet arī uz tādu, kas
apvaino, šokē vai uztrauc kādu sabiedrības daļu. Preses brīvība
ietver arī zināmu novirzi līdz pārspīlējumiem vai pat
provokācijai.”

<https://ej.uz/lmep40>

Latvijas Radio
raidījumā
“Pēcpusdiena”
izteiktie komentāri

“Ētikas padome pievienojas Latvijas Radio skaidrojumā
paustajam, ka raidījumā izteikts E. Jansona viedoklis, un Latvijas
Radio redzējumam, ka **viedokli nevar pakļaut patiesības
pārbaudei.** Ētikas padome nevar secināt, ka raidījumā paustais
E.Jansona viedoklis pasniegts kā fakts. Tieši tā veidojas viedokļu
plurālisms, un to precīzi ilustrē Sūdzībā aplūkotais gadījums, kurā
tieki pasts atšķirīgs viedoklis par kāda cita medija materiālā
izteiktu citas personas viedokli.

[7] Ētikas padome vērš uzmanību, ka **apstāklis, ka kādas
personas pasts viedoklis nesaskan ar citas personas viedokli
vai raisa tai nepatiku, nevar būt par pietiekamu pamatu, lai
medija rīcību, pieļaujot ētera personības viedokļa paušanu
aplūkotajā gadījumā, uzskatītu par neētisku atbilstoši Biedrības
Ētikas kodeksam.** Pat tāda viedokļa, kas kādai sabiedrības daļai
šķiet nepieņemams, paušanas pieļaušana ir nozīmīga tiesību uz
vārda brīvību nodrošināšanai un viedokļu plurālisma
veidošanai.”

<https://ej.uz/lmep30>

Portāla “Irliepaja”
raksts “Uzticības
trūkums liek sevi
manīt Šaurajā ielā”

<https://ej.uz/lmep20>

“Ētikas padome secina, ka starp Rakstā aplūkotajām pusēm izveidojies sadzīvisks un civiltiesisks strīds. Lai arī, kā norādīts “Irliepaja” skaidrojumā, lesniedzēja pati nav vērsusies pie “Irliepaja”, lai izklāstītu savu viedokli, **Ētikas padome vērš uzmanību, ka profesionālā žurnālistikas prakse un Biedrības Ētikas kodeksa 4.2. un 4.6. punkti paredz medija pienākumu veidot pēc iespējas objektīvu medija materiālu, uzsklausot aplūkojamajā jautājumā iesaistīto personu viedokli pat gadījumā, ja šāds viedoklis šķiet personiski nepieņemams.** Ētikas padome vērš uzmanību, ka Rakstā secinājumi par lesniedzēju izdarīti, nemit vērā tikai citu personu viedokli par lesniedzēju, bet ne uzsklausot pašu lesniedzēju. **Ētikas padome vērš uzmanību, ka medija uzdevums ir sniegt auditorijai pēc iespējas vispusīgu apstākļu novērtējumu, tādā veidā nodrošinot pēc iespējas objektīvu saturu. Pat gadījumā, ja visi aplūkotajā situācijā iesaistīto pušu apsvērumi nav pilnā apmērā atspoguļojami sagatavojamajā medija materiālā, iesaistes pušu proaktīvai uzsklausīšanai ir būtiska loma ētiskā mediju praksē.**”

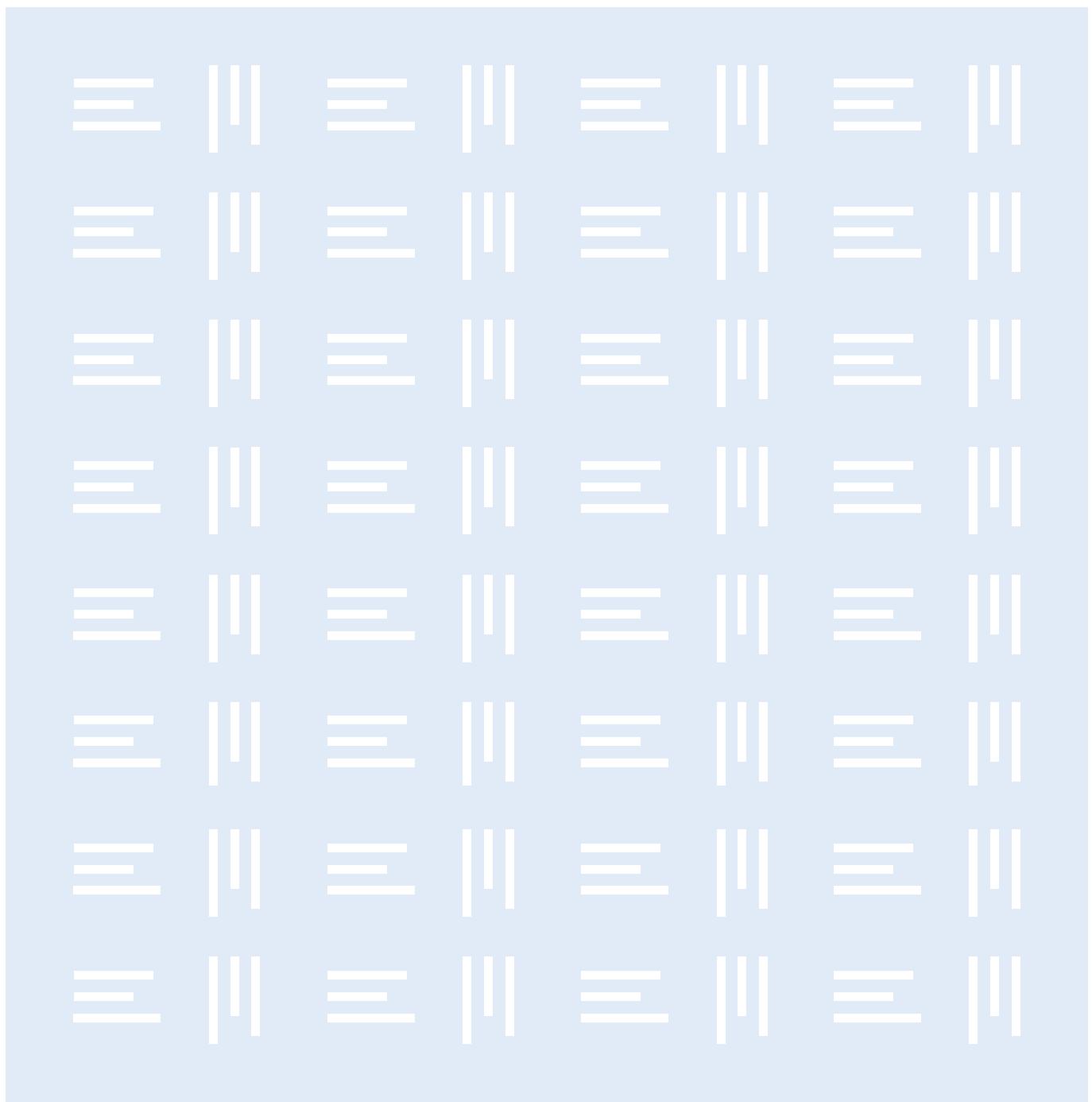
Žurnālā “Ir” Aivara Ozoliņa raksts “Drīz vēlēšanas” un raidījumā “Podkāsts Nr.100: Valdība izvēlas augstāku mirstību. Kā veicinās vakcinēšanos? Pandoras papīru atklājumi” paustais žurnālista viedoklis

<https://ej.uz/lmep10>

“AS “Cits Medijs” vērš uzmanību, ka lesniedzēja secinājums, ka, Aivaram Ozoliņam paužot savu viedokli, nav ievērotas sabiedrības tiesības uz patiesu informāciju, ir ne tikai loģiski kļūdaini, bet arī vērtējams kā bīstams uzbrukums vārda brīvības pamatiem. AS “Cits Medijs” norāda, ka viedokli nav pakļaujami patiesības pārbaudei, tie nevar būt patiesi vai nepatiesi, lai arī cik nepieņemami tas kādam liktos. “Ir” redakcija pilnībā apzinās, ka neatkarīga žurnālista viedoklis par kādu partiju ir principiāli atšķirīgs no šīs partijas darbinieka **uzskata** — pēdējais pārstāv savas organizācijas intereses, kamēr žurnālists pauž vērtējumu no plašāka sabiedrības interešu skatpunkta. Viedokļu daudzveidība ir demokrātiskā sabiedrībā pašsaprotama vērtība, kas jāaizstāv, nevis jāapkaro.”

“Ētikas padome pievienojas AS “Cits Medijs” skaidrojumā un līdzšinējos Ētikas padomes atzinumos paustajam, ka **viedoklis nav pakļaujams patiesības pārbaudei, turklāt viedokli, pat ja kādai personai, jo īpaši publiskai, par kuru tie pausti, tie šķituši aizskaroši, nevar tikt uzskatīti par nepieņemamu vārda brīvības izpausmes veidu tikvien tamdēļ, ka ir kādai personai netīkami.**”

“Ētikas padome jau atkārtoti vērš uzmanību, ka viedokļa nesakritība nevar būt par pamatu žurnālistu darba apšaubīšanai. **Ētikas padome vērš uzmanību, ka godprātīga, caurredzama un tieša viedokļu apmaiņa ir viena no būtiskākajām tiesību uz vārda brīvību izpausmēm, kurās ierobežošana nav ne pamatota, ne atbalstāma.**”

Kultūras ministrija

Materiāls sagatavots ar
Kultūras ministrijas finansiālu atbalstu